

Eiropas groži var apturēt Latvijas mežurumaka skrējienu

Topošā ES direktīva par siltumnīcu gāzu emisijām zemei, nepilnveidojot aprēķina metodiku un neveicot pasākumus CO₂ piesaistes palielināšanai, pēc 2020. gada var ierobežot zemes īpašnieku iespējas nodarboties ar mežsaimniecību (arī lauksaimniecību)

Eiropas Komisijas institūcijā notiek darbs pie dokumentiem, kuri noteikts siltumnīcu gāzu emisiju un piesaistes robežvērtības 2021.-2030. gadā (uzdevumu katrai valstij). Lai Latvijai nebūtu nepatīkamu pārsteigumu, ir vajadzīgi ne tikai zinātniski pētījumi par risinājumiem emisiju mazināšanai un to uzskaites metožu pilnveidošanai, bet arī ES līmenī aktīvi būtu jādiskutē un jāizstrādā Latvijas pozīcija, piesaistot visa veida ierēdņu un diplomātu korpusu, vienlaikus valsts augstākajām amatpersonām pat būtu jābūt gatavām nacionālā interešu (darba vietu, nodokļu ieņēmumu) vārdā meklēt un izmantot šāda dokumenta bloķēšanas (veto) iespējas. Šajā jomā Latvijai ir sabiedrotie: organisko augšņu apsaimniekošanas kontekstā – Lietuva un Igaunija, bet mežsaimniecības jomā – līdzās Baltijas kaimiņvalstīm arī Somija un Zviedrija. Par šīs cīņas iespējamiem rezultātiem pašlaik ir pārāgi vēl runāt, bet neveiksme var ietekmēt divas Latvijas lielākās nozares – meža un lauksaimniecības.

Eiropas formula

«Iespējamā jaunā realitāte ir iepriekšējo gadu bezrūpības un situācijas nenovērtēšanas rezultāts, neieklausoties klimata politikas procesos iesaistīto cilvēku brīdinājumus,» situāciju vērtē Latvijas Valsts mežzinātnes institūta *Silava* pētnieks Andis Lazdiņš. Eiropas piedāvātā metodika paredz pēc 2020. gada noteikt Latvijai pieļaujamo mežizstrādes apjomu procentos no atskaites periodā (1990.-2009. gads) izmantotās un mežizstrādei pieejamās koksnes attiecības. «Tas būs noteikts ne tikai pēc kopējā mežizstrādes apjoma, bet

arī sadalījumā pa meža tipiem un vecuma klasēm. Atšķirīgi nosacījumi izmantoti Eiropas Komisijas prognozēs par mežizstrādi 2014.-2020. gadā. Tad par atskaites periodu pieņemti ekonomiskās recesijas gadi, kad privātmežu īpašnieki krasi samazināja mežizstrādes apjomu, bet valsts mežos mežizstrādes apjomu palielināja par 2+2 milj. m³ (t.ē., valsts mežos pēc valdības lēmuma 2009. un 2010. gadā papildus tika pārdoti 2 milj. m³ apalkoksnes ik gadu), lai nodrošinātu kokrūpniecību ar izejvielām, tomēr kopumā tieši Eiropas Komisijas izraudzītajā atskaites periodā mežizstrādes apjoms Latvijā samazinājās, padarot mežsaimniecības klimata mērķi 2020. gadā daudz grūtāk sasniedzamu. 1990.-2009. gadā uzkrājās cirsmu fonds purvainu, slapjajņu un kūdrenu meža tipos, un, akceptējot Eiropas Komisijas piedāvātos nosacījumus 2021.-2030. gada meža apsaimniekošanas references līmenim, pieaugušās un pārāgušās mežaudzes turpinātu uzkrāties vai arī mežsaimniekiem būtu jāīsteno papildus pasākumi krājas pieauguma palielināšanai, lai kompensētu mežizstrādes radītās emisijas,» skaidro A. Lazdiņš.

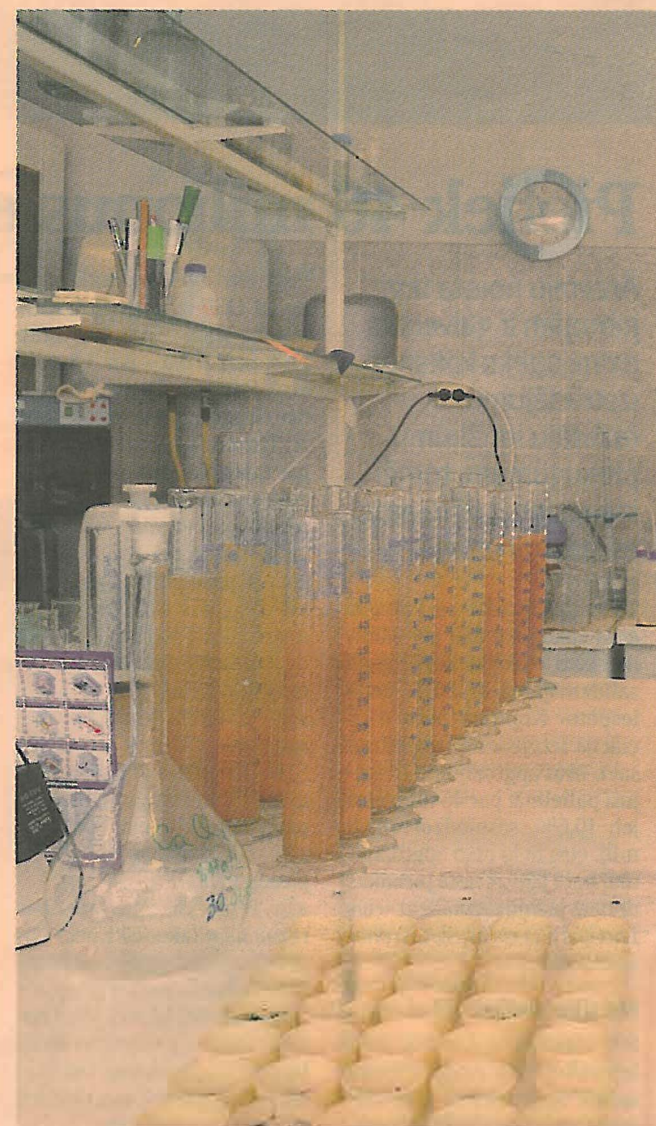
Tādējādi, neveicot papildus pasākumus mežsaimniecībā, salīdzinājumā ar 2014. vai 2015. gadu, mežizstrādes apjomi faktiski būtu jāsamazina. Ja šāda kārtība paliek spēkā, tad rodas jautājums, kā Latvijā ierobežos mežizstrādes apjomu vai veicinās oglekļa dioksīda piesaisti meža zemēs, vai varbūt tā maksās soda naudas par šo normu pārkāpšanu. Nākamie jautājumi – cik tās ir lielas un kur ņemt naudu to apmaksai. «Pret šādu metodiku iestājas ne tikai Latvija, kur

pieaugušu – ciršanas vecumā esošu – mežaudžu krāja ir vairāk nekā 300 milj. m³, bet arī Somija un citas valstis,» uz jautājumu, vai Latvija šajā situācijā ir palikusi viena, atbild A. Lazdiņš. Salīdzinājumā ar mežu īpašniekiem vēl sarežģītākā situācijā var nonākt lauksaimnieki. «Baltijas valstu unikalitāte ir apsaimniekotas organiskās augsnes un pilnīgs zināšanu trūkums par to, kā šīs augsnes ietekmē emisijas. Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs uzskaita 98% no ES valstu ziņotajām emisijām no organiskajām augsnēm. Tas vien norāda, cik šī problēma ir nozīmīga un vienlaicīgi arī nesaprotama cilvēkiem no citiem reģioniem. Eiropas Komisijas eksperti pat «uzzīmējuši» vīziju, ka līdz 2030. gadam organiskās augsnes un ar tām saistītās emisijas lauksaimniecībā izmantojamās zemēs izzudīs. Ar šiem ekspertiem ir grūti diskutēt, jo viņi nekad dzīvē ar šādām – organiskajām – augsnēm nav saskārušies un nesaprot, ka 25-35% no valsts teritorijas nav tas pats, kas dažādi mākslīgi atjaunoti mitrāji, ko par naudu rādīt tūristiem,» stāsta A. Lazdiņš. Lauksaimniekiem varētu būt interese kompensēt papildus iespējamās saistības uz meža īpašnieku rēķina. «Kūdras ieguvei, jo mitrāji ir izņemti no klimata saistībām sakarā ar ļoti lielo aprēķinu metožu nenoteiktību,» uz jautājumu, vai kādai nozarei piedāvātais ES aprēķina modelis varētu būt izdevīgs, atbild A. Lazdiņš. Savu interešu aizstāvēšanā kopīgi varētu startēt tikai Baltijas valstis, jo ziemeļu kaimiņi ir stipri mums priekšā un risina jautājumus, kas mums ir vēl tikai otro vai trešo darāmo darbu sarakstā. «Lai saprastu situāciju, kādā

patiesībā atrodamies, un varētu pierādīt savu taisnību, ir vajadzīgi pieredzējuši eksperti un pētījumi, kas lielajām valstīm izmaksā mazāk, pārreķinot uz vienu iedzīvotāju vai platības vienību, nekā mazajām, bet mums salīdzinājumā, piemēram, ar Zviedriju, šī joma ir vāji attīstīta un periodiski piedzīvo izaugsmi tad, kad iestājas problēmas,» viņš skaidro. Klimata pārmaiņu kontekstam nav nekāda sakara ar mežsaimniecības ilgtspējīgu attīstību, jo Eiropas Komisija raugās no klimata pārmaiņu, bet ne no mežsaimniecības ilgtspējas vai ekonomiskās attīstības (izaugsmes) pozīcijām, vērtējot radīto emisiju un saistītā CO₂ starpību un nosakot visiem vienādus, bet ne vienmēr loģiskus mērķus. Problēmas sakne ir tā, ka EK, neraugoties uz esošo valstu attīstības līmeni, visiem grib noteikt vienādus nosacījumus un līdz ar to arī būtiski «apcērp» iespējamās izaugsmes iespējas jaunajām dalībvalstīm.

Gara vēsture

Savulaik viss sākās ļoti nevainīgi. Latvijas Valsts mežzinātnes institūts *Silava* no 2007. gada rēķina siltumnīcu gāzu emisijas un CO₂ piesaistes zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektorā, kas aptver mežu, aramzemi, ilggadīgos zālājus, mitrājus, apbūvi un citas zemes. Ik gadu tiek sagatavoti vairāki ziņojumi par emisijām, prognozēm un pasākumiem, ko valsts īsteno vai plāno veikt emisiju samazināšanai un uzņemtu saistību izpildei (1997. gadā ANO vispārējā Klimata konvencija, 1999. gadā Kioto protokols un pērn arī Parīzes vienošanās). «Pašlaik par bē-

du kļuvis vārds *apmežošana*, kas daudziem uzdzen zosādu, jo zemnieki aptuveni 0,3 milj. ha lauksaimniecības platībās, kuras vēl nav aizaugušas, neprognozē ražošanu. Tās karājas gaisā, jo nav iekļautas lauksaimniecības prognozēs, ne arī apmežošanas plānos, kaut arī, ja neko nedarīs, tās tik un tā aizaugs, tikai lēni un ar niecīgu ietekmi uz oglekļa dioksīda piesaisti,» skaidro A. Lazdiņš. Tikko Latvija ir ratificējusi Parīzes klimata vienošanās, bet lielais darbs klimata saistību pārdalei un «slazdu» izlikšanai vēl tikai sācies. ES iekšienē ir saistību sadales pārdales mehānisms. Meža zemēm pirmais atskaites punkts bija 2008.-2012. gads – Kioto protokola pirmais atskaites periods. Tur viss bija labi, jo meža apsaimniekošanā tika iegūts iespējami labākais rezultāts ap simtiem miljonu «virtuālo» eiro apmērā, kuru gan taustāmā naudā neviens nav redzējis un droši vien neredzēs, jo nebija kam tās piesaistes vienības pārdot. Pēc 2012. gada šīs emisiju uzskaites sistēmas metodika radikāli nomainīta. Līdz tam pietika, ka meža radītā CO₂ piesaiste ir lielāka par emisijām no tā, tādējādi tas tika ieskaitīts pozitīvajā.

«Varbūt Latvija bija pārāk bailīga, varbūt neizpratnē šos procesus, uztvērām tos pārāk burtiski un centāmies rast zinātnisku pamatojumu lietām, kurām bija vajadzīgs politisks kompromiss. Modelējām, kā varētu attīstīties mežizstrāde nākotnē, balstoties uz koksnes pieprasījumu. Baidoties no zālā pūķa, ne no meža nozares, ne arī no valsts institūcijām un arī politiskās vadības netika pateiktas, ka mežizstrāde Latvijā pieaugs,» atceras A. Lazdiņš. Zinātnieku piedāvājums prog-

nozēt mežizstrādi tā, lai nonāktu pie līdzšinātas vecumstruktūras, uzrādītu būtiski lielāku mežizstrādes apjoma prognozi, kas būtu jāpasniedz sabiedrībai, jāpamato kontekstā ar ciršanas tāmi valsts mežos, kas tajā laikā acīmredzot šķita neizpildāms uzdevums. Rezultātā Latvijas meža apsaimniekošanas references līmenis tika noteikts pēc ekonomiskās recesijas zemākā punkta, kad privātmežu īpašnieki Latvijā savus izstrādes apjomus bija samazinājuši pieckārtīgi. «Tā kā ES Komisija šo situāciju apzināja, tad izdomāja, ka visās valstīs, kurām prognozi veido EK eksperti, līdz 2020. gadam būs 10% liels mežizstrādes pieaugums. Tas mūsu situāciju uzlaboja, taču neglābji,» skaudri secina A. Lazdiņš.

No 16 uz 4 milj. t

Sākotnēji Latvijai mežu apsaimniekošanas references līmenis CO₂ piesaistē bija 16 milj. t ik gadu līdz 2020. gadam. Ja viena tonna CO₂ maksā 20 eiro, tad tas ir 320 milj. eiro ik gadu. «Metodikas pilnveidošanas rezultātā, izmantojot šobrīd pieejamos daudz korektākos Meža resursu monitorinģa datus par meža resursiem, esam nonākuši pie tā, ka Latvijas meža apsaimniekošanas references līmenis samazinājies līdz 4 milj. t un vēl arvien ir garš īstenojamo aprēķinu metožu uzlabojumu saraksts, kas būtiski ietekmēs gan references līmeni, gan emisiju prognozes. Ja neko labāku pateikt nevaram, jātīc vadlīnijām, kas paredzētas tām valstīm, kuras tikai veido savas nacionālās siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas sistēmas. Dalībvalstīm ir tiesības izstrādāt nacionālās metodes, pirms 2012. gada Latvijas ZIZIMM sektoru lie-

«Iespējamā jaunā realitāte ir iepriekšējo gadu bezrūpības un situācijas nenovērtēšanas rezultāts, neieklausoties klimata politikas procesos iesaistīto cilvēku brīdinājumos,» uzsver Latvijas Valsts mežzinātnes institūta Silava pētnieks Andis Lazdiņš.

VEDOKLIS

Trūkst ekspertu

Kristaps Klauss, Latvijas Kokrūpniecības federācijas izpilddirektors:

„Šis jautājums ir mūsu darba kārtībā jau kopš 2011. gada. Un pat tad tas jau bija par vēlu, jo Briseles līmenī bija pieņemti lēmumi, kas Latvijai bija klaji neizdevīgi. Lielākais izaicinājums ir tas, ka Latvijā ir tikai daži cilvēki, kas spēj saprast kopainu un izprot algoritmus, kā šobrīd aprēķina un nākotnē tiks aprēķinātas emisijas. Tas apgrūtina mērķtiecīgu rīcības plānu izstrādi.

Nedrīkst pieļaut spārnu apciršanu

Māris Liopa, Latvijas Meža īpašnieku un apsaimniekotāju konfederācijas valdes priekšsēdētājs un Latvijas Mežu sertifikācijas padomes priekšsēdētājs:

„Situācijā, kad Eiropas struktūras piedāvā aprēķina metodikas un formulas, kuru rezultātā Latvijas valstij ir jāsamazina ikgadējais ciršanas apjoms, iespējams pat par trešdaļu, ir jāuzskata par nozīmīgāko nozares apdraudējumu pēdējos 25 gados. Šāds piedāvājums nedrīkst tikt akceptēts no Latvijas puses. Tam ir jāliek veto, un šim mērķim ir jāapvienojas visām trijām Baltijas valstīm, kaut arī kaimiņvalstīs šī situācija nav tik nejauka, kāda tā veidojas Latvijā. Valdībai, ierēdņiem, uzņēmēju organizācijām ir jādara viss iespējams un neiespējams, lai šie piedāvājumi nestātos spēkā vai arī tie tiktu fundamentāli pārskatīti, jo tie nozīmē darba vietu un līdz ar to arī nodokļu maksātāju skaita sarukumu, vēl tukšākus laukus, bet kokrūpniekiem izejvielu – apaļkoksnes – deficītu. Turklāt, ja pēc piedāvātās metodikas izdevīgāk ir importēt kurināmo, nevis patērēt pašiem savu dedzināmo koksni, tad jautājums – par kādu enerģētisko neatkarību var runāt? Šie uzstādījumi neatbilst Latvijas nacionālajām interesēm, un pret tiem ir jāveic nesaudzīga cīņa. Ja visu šo procesu atstās pašplūsmā un tikai uz dažu speciālistu un ierēdņu pleciem, tad pēc pieciem gadiem būs par vēlu kost pirkstos par pazaudētiem gadiem, par nozari varēs stāstīt, gluži kā sākas pasakas «reiz bija...».

lā mērā paglāba LVM pētījumi par mežsaimniecības ietekmi uz SEG (siltumnīcefekta gāzu) emisijām un CO₂ piesaisti – atrisināja tādu jautājumu kā biomasas vienādojumi, nedzīvās koksnes mineralizācija un citi,» stāsta A. Lazdiņš. Inventarizācijā tas uztverts kā būtisks uzlabojums, kas atrisināja visas tā laika nozīmīgākās uzskaites problēmas, un Latvija tika sveikā cauri. Tad viena gada laikā spēkā stājās divas – 2006. gada lauksaimniecības, mežsaimniecības un citu zemes izmantošanas veidu vadlīnijas un to 2014. gada pielikums mitrājiem. «Saskaņā ar tām bija jāaprēķina krietni lielākas emisijas no organiskajām augsnēm. Piemēram, purva augsnēm balance pēc 2003. gada vadlīnijām bija 0,009 milj. tonnu CO₂ emisiju gadā, pēc 2014. gada vadlīnijām tās bija jau 1,1 milj. t, jo uzskaitē iekļauta arī kūdras ieguve – pieaugums 100 reizes. Mežu zemēm bija mazāk dramatisks, bet tikpat nepatīkamas izmaiņas – no dažiem simtiem tūkstošu tonnu emisiju līdz vairāk nekā 4 milj. tonnām emisiju no augsnēm,» izmaiņu rezultātu rāda A. Lazdiņš. Faktiski lauksaimniekus klimata kūrpe spiež pat vairāk nekā meža zemju īpašniekus. «Nozare tika brīdināta, ka jāizstrādā nacionālās metodes, bet optimistiskais Kioto protokola 1. uzskaites perioda noslēgums ir rezultējies izmisīgos saucienos no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas puses, jo pat atskaites periodā līdz 2020. gadam var nākties maksāt par saistību neizpildi,» uzsver A. Lazdiņš.

Deficītais miljons

Latvijas meža apsaimniekošanas saistību apmērs 2014.

Māris Ķirsons

Privātmežu īpašniekiem sāk zust apetīte cirst mežus

Ciršanas apliecinājumos uzrādītās koksnes apjoms 2016. gadā samazinājies teju par miljonu m³, iemesls ir privātmežu īpašnieku aktivitāšu apsūkums

Pērn ciršanai izsniegtais koksnes apjoms bijis 12,12 milj. m³, kas ir par 0,98 milj. m³ mazāks nekā 2015. gadā, liecina Valsts meža dienesta dati. Valsts mežos 2016. gadā kopumā ciršanai izsniegti 6,34 milj. m³ koksnes, kas ir par 0,24 milj. m³ vairāk nekā aizpērn. Savukārt privātīpašnieku mežos izsniegti tikai 5,78 milj. m³ koksnes, kas salīdzinājumā ar 2015. gadu ir par 1,2 milj. m³ mazāk. Jāatgādina, ka izsniegtie apliecinājumi koku ciršanai no 2011. gada ir derīgi trīs gadus, taču to darbības laikā ik gadu mežu īpašniekiem būs jāiesniedz atskaite par paveikto. Meža īpašnieks ciršanu var neveikt vispār, kaut arī apliecinājums ir saņemts, un tajā norādītais koksnes daudzums vēl nenozīmē, ka tieši tik daudz tiek izcirsts. Līdzšinējo gadu pieredze liecina, ka izsniegtais ciršanas apjoms vienmēr ir lielāks par reāli izcirsto. Lai arī Latvijā valsts un privātīpašnieku meži platības ziņā ir apmēram vienādi, tomēr valsts mežos ciršanai paredzētās koksnes apjoms ir mazāks nekā privātajos; pirms pāris gadiem bija redzama pretēja aina.

Pārsteidzošs minimums

Privātmežu īpašniekiem ciršanai izsniegtās koksnes apjoms 2016. gadā ir trešais zemākais pēdējos 15 gados. Mazāka privātmežu īpašnieku vēlme izņemt ciršanas atļauju bija novērota tikai ekonomiskās recesijas plaukumā – 2008. un 2009. gadā, kad ciršanai attiecīgi tika izņemti attiecīgi 5,3 milj. m³ un 4,64 milj. m³ koksnes. Vairāki DB aptaujātie privātmežu īpašnieki atgādina, ka viņu vēlmi cirst ietekmē ne tikai koksnes izstrādājumu cenu izmaiņas noietā tirgus, bet arī konkurentvalstu nacionālo valūtu vērtības kritums. Kā viens no piemēriem ir Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas nacionālo valūtu vērtības kritums pret eiro no ASV dolāru, kas veicinājis šo valstu eksportētās apaļkoksnes un koksnes izstrādājumu importu, bet tas savukārt negatīvi ietekmēja Latvijas mežsaimniekus, jo vēl vairāk palielināja apaļkoksnes cenu kritumu.

Faktoru buķete

Vairāki privātmežu īpašnieki atzīst, ka galvenais fakts, kas bremzējis vēlmi cirst pieaugušas meža audzes, ir bijusi apaļkoksnes vai augošu koku realizācijas cena. «Zemas papīrmalkas, taras kluču, malkas, dedzināmās šķeldas iepirkuma cenas (ze-

Izcērtamās krājas apjoms

Ciršanas apliecinājumos uzrādītais izcērtamās krājas apjoms, milj. m³

	valsts mežos	privātīpašnieku mežos	
2000	4.04	9.94	13.98
2001	4.02	8.78	12.80
2002	4.10	9.19	13.29
2003	4.41	9.27	13.68
2004	4.32	8.43	12.75
2005	5.82	8.32	14.14
2006	5.53	7.24	12.77
2007	5.57	7.07	12.62
2008	6.73	5.30	12.03
2009	8.92	4.64	13.56
2010	9.64	7.37	17.01
2011	12.58	9.99	22.57
2012	5.88	6.31	12.19
2013	6.01	6.83	12.84
2014	5.34	7.60	12.94
2015	6.10	6.98	13.10
2016	6.34	5.78	12.12

AVOTS: VALSTS MEŽA DIENESTS

„Zemas papīrmalkas, taras kluču, malkas, dedzināmās šķeldas iepirkuma cenas nebūt neveicina vēlmi doties uz Valsts meža dienestu pēc ciršanas atļaujas,

secina Modris Fokerots, viens no lielākajiem mežu īpašniekiem Latvijā.

mākas eiro izteiksmē nekā savulaik bija latos) nebūt neveicina vēlmi doties uz Valsts meža dienestu pēc ciršanas atļaujas,» secina viens no lielākajiem mežu īpašniekiem Latvijā Modris Fokerots. Ne jau pirmo reizi apaļkoksnes cenu līmenis privātmežu īpašniekus attur no ciršanas, viņš atgādina. Mežu īpašnieki cetur sagaidīt brīdi, kad pieprasījums pēc koksnes resursiem pieaugs, un tad arī došoties pēc ciršanas atļaujām. Protams, zaļajā noliktavā (mežā) kādu laiku var glabāt koksni, tomēr ilgstoši to darīt nedrīkst, jo tā zaudē savas kvalitātes īpašības. «Pēdējo gadu siltās ziemas ir dubulttriciens mežu īpašniekiem, jo samazinājies pieprasījums un līdz ar to arī cenas dedzināmajai koksnei gan pašmāju tirgū, gan arī ārvalstīs, turklāt īsais sala periods liedz mežu īpašniekiem izcirst mežus, kuri aug mitrajās augsnēs,» uz klimatisko apstākļu belzienu norāda M. Fokerots.

Nodokļa faktors

Interesanti, ka viens no nelielo mežu īpašniekiem DB skaidro, ka viņa ciršanas apjomus ietekmējis mikrouzņēmumu

nodokļa maksātāju liktenis. Proti, iecerētie mežizstrādātāji bijuši šī nodokļa maksātāji, bet jezga – neskaidrība par tālāko likteni un minimālo *socnodokļa* maksājumu ieviešanas ēna – likusi šo darbu veicējiem pacelt cepuri un doties peļņā uz ārzemēm. Savukārt M. Fokerots norāda, ka minētajam stāstam par mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju likteni jāpievieno ne tikai mežsaimniecības darbu veicēji, bet arī mazie kokrūpnieki – gateri.

Sistēmas efekts

Vēl kādu pārsteidzošu niansi DB atklāj nelielo mežu īpašnieks, jo ciršanas biļeti neesot varējis saņemt saistībā ar īpašuma robežu problēmām, kas nākušas gaismā līdz ar Valsts meža dienesta jauno elektronisko sistēmu, kas tikusi iedarbināta pērnā gada sākumā. «Daudzi ar šo jautājumu ir saskārušies, tostarp arī es, piemēram, savulaik nocirtu savā īpašumā esošo skujkoku audzi 2,7 ha platībā, bet tagad izrādās, ka pēc jaunās elektroniskās sistēmas man «pazuduši» 1,4 ha, un nevar tos atzīmēt kā atjaunotus (apmežotus),» stāsta M. Fokerots.

Māris Ķirsons